নতুন প্রজনন প্রযুক্তি আৰু আত্মীয়তাৰ পৰিৱর্তন

পৰিয়াল, পিতৃত্ব-মাতৃত্ব আৰু যত্নৰ এক সমাজতাত্ত্বিক আলোচনা

ৰিদীপ ফুকন
ধেমাজি মহাবিদ্যালয়

এই অধ্যায়ত নতুন প্রজনন প্রযুক্তিৰ সহায়ত গঢ়ি উঠা পৰিয়ালসমূহে আত্মীয়তা আৰু অভিভাৱকত্বৰ অর্থ কেনেকৈ বহল কৰে, সেয়া সহজ উদাহৰণেৰে আলোচনা কৰা হৈছে।

প্রজনন কেৱল ব্যক্তিগত বিষয় নহয়

এটা শিশুৰ ডিম্বাণু এগৰাকী ব্যক্তিৰ হ'ব পাৰে, গর্ভত আন এগৰাকী ব্যক্তিয়ে শিশুটিক ধাৰণ কৰিব পাৰে, আৰু জন্মৰ পিছত তৃতীয় ব্যক্তি বা এহাল অভিভাৱকে শিশুটিক ডাঙৰ-দীঘল কৰিব পাৰে। এসময়ত ব্যতিক্রম যেন লগা এনে সম্ভাৱনা আজি পৰিয়াল আৰু সমাজ সম্পর্কীয় আলোচনাৰ অংশ হৈছে। টেষ্ট-টিউব পদ্ধতি বা আইভিএফ (IVF), শুক্রাণু বা ডিম্বাণু দান, আৰু ছাৰ'গেচি (surrogacy)-ৰ দৰে পদ্ধতিয়ে বহু লোকক সন্তান লাভৰ সুযোগ দিয়ে। কিন্তু ইয়াৰ তাৎপর্য চিকিৎসালয়ৰ ভিতৰতে সীমাবদ্ধ নাথাকে। ইয়াৰ ফলত পিতৃ-মাতৃ কাক কোৱা হয়, পৰিয়ালৰ সম্পর্ক কেনেকৈ গঢ়ি উঠে আৰু আত্মীয়তাৰ অর্থ কি—এই প্রশ্নবোৰ নতুনকৈ ভাবিবলগীয়া হয়।

নতুন প্রজনন প্রযুক্তি (New Reproductive Technologies বা NRT) বুলি ক'লে প্রজনন প্রক্রিয়াত সহায় বা হস্তক্ষেপ কৰা চিকিৎসা-প্রযুক্তিগত পদ্ধতিসমূহক বুজায়। আইভিএফত দেহৰ বাহিৰত ডিম্বাণু আৰু শুক্রাণুৰ মিলন ঘটাই ভ্রূণ গর্ভাশয়ত স্থাপন কৰা হয়। ছাৰ'গেচিত এগৰাকী ব্যক্তিয়ে আন ব্যক্তি বা পৰিয়ালৰ বাবে গর্ভধাৰণ কৰে। দান কৰা শুক্রাণু বা ডিম্বাণুৰ সহায়তো সন্তান জন্ম হ'ব পাৰে। এই পদ্ধতিবোৰৰ মাজত পার্থক্য আছে, কিন্তু প্রতিটোৱেই জৈৱিক সম্পর্ক, গর্ভধাৰণ, সামাজিক অভিভাৱকত্ব আৰু আইনী স্বীকৃতিক বেলেগ বেলেগ মানুহৰ মাজত ভাগ কৰি দিব পাৰে।

ধৰি লওক, মায়া আৰু দেৱে এটা সন্তানক ডাঙৰ-দীঘল কৰিব বিচাৰিছে। এগৰাকী ডিম্বাণু দাত্রী আৰু এগৰাকী গর্ভধাৰণকাৰীৰ সহায়ত সন্তান জন্ম হ'ল। শিশুটিৰ জিনগত সম্পর্ক এগৰাকী ব্যক্তিৰ সৈতে থাকিব পাৰে, গর্ভত ধাৰণ কৰা সম্পর্ক আন এগৰাকীৰ সৈতে থাকিব পাৰে, আৰু দৈনন্দিন যত্ন মায়া আৰু দেৱে ল'ব পাৰে। প্রতিটো সম্পর্কৰ অর্থ বেলেগ। সমাজতাত্ত্বিক দৃষ্টিৰে আমি জানিবলৈ চেষ্টা কৰোঁ—এই মানুহকেইজনে সম্পর্কবোৰক কেনেদৰে বুজে আৰু সমাজে সেইবোৰক কেনেদৰে স্বীকাৰ কৰে।

আত্মীয়তা কেৱল তেজৰ সম্পৰ্ক নহয়

আত্মীয়তা (kinship)ক প্ৰায়ে জন্ম, তেজৰ সম্পৰ্ক আৰু বিবাহৰ ভিত্তিত বৰ্ণনা কৰা হয়। কিন্তু আত্মীয়তাৰ ভিতৰত সামাজিক স্বীকৃতি আৰু দৈনন্দিন দায়িত্বৰো গুৰুত্ব আছে। দত্তক সন্তান, সতি-সন্ততি, প্ৰতিপালিত শিশু, ধৰ্মীয় বা সামাজিকভাৱে স্বীকৃত অভিভাৱক, আৰু দীৰ্ঘদিন ধৰি যত্ন লোৱা আত্মীয়—এই সকলো উদাহৰণে দেখুৱায় যে কেৱল জৈৱিক সম্পৰ্কই পৰিয়ালৰ সকলো বন্ধন ব্যাখ্যা কৰিব নোৱাৰে। নতুন প্ৰজনন প্ৰযুক্তিয়ে সম্ভাৱ্য সম্পৰ্কৰ সংখ্যা আৰু সেইবোৰৰ পাৰ্থক্য অধিক স্পষ্ট কৰি তুলিছে।

এই প্ৰযুক্তিয়ে পুৰণি পৰিয়াল-ধাৰণাক সম্পূৰ্ণ আঁতৰাই এক নতুন সংজ্ঞা দিছে বুলি ক'ব নোৱাৰি। বহু পৰিয়ালত জিনগত সম্পৰ্ক অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ। আন কিছুমানৰ বাবে গৰ্ভধাৰণ, একেলগে সন্তানৰ দায়িত্ব লোৱাৰ সিদ্ধান্ত, অথবা প্ৰতিদিনে কৰা যত্ন অধিক তাৎপৰ্যপূৰ্ণ। বহু পৰিয়ালে এই সকলো দিশকে একেলগে মূল্য দিয়ে। শিশুটিয়ে দাতাৰ বিষয়ে জানিব পাৰে, কিন্তু যি অভিভাৱকে স্কুললৈ লৈ যায়, অসুস্থ হ'লে কাষত থাকে আৰু মৰমেৰে ডাঙৰ কৰে, তেওঁৰ সৈতে শিশুটিৰ ঘনিষ্ঠতা বেছি হ'ব পাৰে। এই সম্পৰ্কবোৰ পৰস্পৰৰ প্ৰতিদ্বন্দ্বী হ'বই লাগিব বুলি কোনো কথা নাই।

মাতৃত্ব আৰু পিতৃত্বৰ বিভিন্ন ৰূপ

সহায়ক প্ৰজনন পদ্ধতিয়ে মাতৃত্বৰ কেইবাটাও দিশ স্পষ্ট কৰে। জিনগত মাতৃয়ে ডিম্বাণু প্ৰদান কৰে; গৰ্ভধাৰণকাৰী মাতৃয়ে গৰ্ভত শিশুটিক ধাৰণ কৰে; আৰু সামাজিক মাতৃয়ে শিশুটিক লালন-পালন কৰি দৈনন্দিন দায়িত্ব লয়। এজনী ব্যক্তিয়েই এই সকলো ভূমিকা পালন কৰিব পাৰে, অথবা কেইবাগৰাকী ব্যক্তিৰ মাজত ভূমিকা ভাগ হ'ব পাৰে। ইয়াৰ অৰ্থ এই নহয় যে এটা ভূমিকা আনটোৰ তুলনাত সদায় অধিক প্ৰকৃত। বৰং "মাতৃ" শব্দটোৱে বিভিন্ন ধৰণৰ অৱদান আৰু স্নেহৰ সম্পৰ্ক বুজাব পাৰে।

পিতৃত্বৰ ক্ষেত্ৰতো জিনগত আৰু সামাজিক সম্পৰ্ক বেলেগ হ'ব পাৰে। শুক্ৰাণু দাতাৰ শিশুটিৰ সৈতে জিনগত সম্পৰ্ক থাকিব পাৰে, কিন্তু তেওঁ দৈনন্দিন অৰ্থত অভিভাৱক নহ'বও পাৰে। আনহাতে, শিশুটিৰ সৈতে জিনগত সম্পৰ্ক নথকা পিতৃয়ে যত্ন, সুৰক্ষা আৰু পৰিয়ালৰ নিৰাপত্তা দিব পাৰে। মানুহৰ নিজস্ব বুজাবুজি, শিশুটিৰ অনুভৱ, সংস্কৃতি আৰু আইনী ব্যৱস্থাই এই সম্পৰ্কবোৰৰ অৰ্থ গঢ়ে। শিশুটি ডাঙৰ হোৱাৰ লগে লগে নিজৰ জন্ম আৰু পৰিয়ালৰ বিষয়ে প্ৰশ্ন কৰিব পাৰে; সেই সময়ত স্পষ্ট আৰু সংবেদনশীল কথোপকথন উপকাৰী হয়।

ইচ্ছা, দায়িত্ব আৰু যত্নেৰে গঢ়া পৰিয়াল

নতুন প্ৰজনন প্ৰযুক্তিয়ে সন্তান জন্মৰ পৰিচিত পথৰ বাহিৰেও বহু লোকক পৰিয়াল গঢ়াৰ সুযোগ দিছে। সন্তানহীনতাৰ সন্মুখীন হোৱা দম্পতী, একক ব্যক্তি আৰু সমলিংগ দম্পতীয়ে বিভিন্ন পদ্ধতিৰ সহায় ল'ব পাৰে। কেতিয়াবা বন্ধু-বান্ধৱ বা বাছি লোৱা আত্মীয়সকলেও মানসিক আৰু ব্যৱহাৰিক সহায় আগবঢ়ায়। এনে সম্পৰ্কক কেতিয়াবা "পছন্দৰ পৰিয়াল" (family of choice) বুলি কোৱা হয়, কাৰণ ইয়াত জন্ম বা বিবাহৰ লগতে সচেতন সিদ্ধান্ত, প্ৰতিশ্ৰুতি আৰু যত্নেও পৰিয়ালৰ বন্ধন গঢ়ে।

এই শব্দটোৱে এনে পৰিয়ালক কম বাস্তৱ বা কম মূল্যৱান বুলি নুবুজায়। ই দেখুৱায় যে মানুহে যত্ন আৰু আপোনত্বৰ নেটৱৰ্ক সচেতনভাৱে গঢ়ি তুলিব পাৰে। উদাহৰণস্বৰূপে, কোনো এহাল অভিভাৱকে চিনাকি শুক্ৰাণু দাতাক শিশুটিৰ জীৱনত বিশ্বাসযোগ্য ব্যক্তি হিচাপে ৰাখিব পাৰে, কিন্তু অভিভাৱকৰ ভূমিকা নিদিবও পাৰে। আন এটা পৰিয়ালে দাতাৰ তথ্য গোপনে ৰাখিব পাৰে বা শিশুটিক বয়স অনুসৰি পিছত জনাব পাৰে। এনে সিদ্ধান্ত ব্যক্তিগত মূল্যবোধেৰে প্ৰভাৱিত হয়, কিন্তু বিবাহ, লিংগ আৰু "আদৰ্শ পৰিয়াল" সম্পৰ্কীয় সামাজিক ধাৰণাইও ইয়াত ভূমিকা লয়।

সংস্কৃতি, অসমতা আৰু সিদ্ধান্ত লোৱাৰ সুযোগ

প্ৰজনন প্ৰযুক্তিৰ অৰ্থ সকলো সমাজতে একে নহয়। ধৰ্মীয় বিশ্বাস, পৰিয়ালৰ ৰীতি, আইন, চিকিৎসাৰ সুবিধা আৰু মাতৃত্বৰ স্থানীয় ধাৰণাই কোনটো পদ্ধতি গ্ৰহণযোগ্য বুলি বিবেচিত হ'ব তাক প্ৰভাৱিত কৰে। কোনো এখন সমাজত দাতা-সম্পৰ্কীয় তথ্য মুকলিকৈ আলোচনা কৰা হ'ব পাৰে; আন এখনত পৰিয়ালে সেই কথা গোপনে ৰাখিবলৈ সামাজিক চাপ অনুভৱ কৰিব পাৰে। একে সমাজৰ মানুহৰ মাজতো মতভেদ থাকিব পাৰে। গতিকে NRT-ৰ বিষয়ে একেটা সাৰ্বজনীন সাংস্কৃতিক কাহিনী নাই।

"নিজৰ পছন্দ" বুলি ক'লে বাস্তৱ অৱস্থাৰ কথাও মনত ৰাখিব লাগে। চিকিৎসা ব্যয়বহুল হ'ব পাৰে আৰু সকলোৰে বাবে সহজলভ্য নহয়। ধন, পৰিয়ালৰ সহায় আৰু উন্নত চিকিৎসা পোৱা লোকৰ বিকল্প বেছি হ'ব পাৰে। আন এটা পৰিয়ালৰ বাবে গৰ্ভধাৰণ কৰা ব্যক্তিয়ে নিজৰ বিবেচনাৰে সিদ্ধান্ত ল'লেও অৰ্থনৈতিক প্ৰয়োজনীয়তাই তেওঁৰ হাতত থকা বিকল্প সীমিত কৰিব পাৰে। সেয়ে সমাজতাত্ত্বিক আলোচনাই ব্যক্তিৰ সিদ্ধান্ত লোৱাৰ ক্ষমতাৰ লগতে অসমান পৰিস্থিতিও লক্ষ্য কৰে। কোনে সুবিধা পায়, কোনে শাৰীৰিক বা মানসিক বোজা বহন কৰে আৰু কাৰ ইচ্ছাক অধিক গুৰুত্ব দিয়া হয়—এইবোৰো গুৰুত্বপূৰ্ণ প্ৰশ্ন।

যি সমাজত বিবাহৰ পিছত সন্তান জন্ম দিয়াটো বাধ্যতামূলক আশা বুলি ধৰা হয়, তাত সন্তানহীনতাই বিশেষকৈ মহিলাৰ ওপৰত সামাজিক কলংক আনিব পাৰে। পৰিয়ালক অনাহূত প্ৰশ্ন কৰা হ'ব পাৰে অথবা তেওঁলোক নিশ্চিত নহ'লেও চিকিৎসা ল'বলৈ হেঁচা দিয়া হ'ব পাৰে। প্ৰজনন সম্পৰ্কীয় স্বায়ত্তশাসন মানে চিকিৎসা লোৱা, দত্তক গ্ৰহণ কৰা, সন্তান নোলোৱাৰ সিদ্ধান্ত লোৱা বা পিছত সিদ্ধান্ত লোৱা—এই সকলো পথৰ প্ৰতি সন্মান দেখুওৱা।

নৈতিক প্ৰশ্ন আৰু শিশুৰ অধিকাৰ

নতুন প্ৰজনন প্ৰযুক্তিৰ প্ৰশ্নবোৰ কেৱল চিকিৎসা বিজ্ঞানেৰে সমাধান কৰিব নোৱাৰি। শিশুটিৰ অভিভাৱক হিচাপে কাক স্বীকৃতি দিয়া হ'ব? দাতাৰ বিষয়ে শিশুটিয়ে কেতিয়া আৰু কেনেকৈ জানিব পাৰিব? গৰ্ভধাৰণ কৰা ব্যক্তিৰ স্বাস্থ্য আৰু মৰ্যাদা কেনেকৈ সুৰক্ষিত হ'ব? চাপ, শোষণ বা বিবাদ ৰোধ কৰিবলৈ কি ব্যৱস্থা থাকিব? এই প্ৰশ্নৰ উত্তৰত আইন, চিকিৎসা-ব্যৱস্থা, সামাজিক মূল্যবোধ আৰু জড়িত সকলোৰে মতামত বিবেচনা কৰিব লাগে।

প্ৰাপ্তবয়স্কসকলৰ দাবীৰ মাজত শিশুটিৰ প্ৰয়োজন যাতে হেৰাই নাযায়, সেয়া বিশেষভাৱে মন কৰিবলগীয়া। শিশুৱে ডাঙৰ হোৱাৰ লগে লগে নিজৰ জন্মৰ কাহিনী আৰু তাত জড়িত ব্যক্তিসকলৰ বিষয়ে জানিব বিচাৰিব পাৰে। বয়স আৰু পৰিস্থিতি অনুসৰি সত্য কথা কোৱাটোৱে শিশুক নিজৰ পৰিয়ালৰ কাহিনী বুজিবলৈ সহায় কৰিব পাৰে। একে সময়তে গোপনীয়তা আৰু সুৰক্ষাৰ প্ৰশ্নও থাকে। প্ৰতিটো পৰিয়ালৰ পৰিস্থিতি বেলেগ। সমাজতাত্ত্বিক দৃষ্টিৰে মনত ৰাখিব লাগে যে সম্পৰ্কবোৰ সময়ৰ লগে লগে জীয়াই তোলা হয়; জন্মৰ আগৰ সিদ্ধান্তই বহু বছৰৰ পিছত পৰিচয়, বিশ্বাস আৰু আপোনত্বৰ ওপৰত প্ৰভাৱ পেলাব পাৰে।

আত্মীয়তা মচি যোৱা নাই, নতুনকৈ গঢ় লৈছে

নতুন প্ৰজনন প্ৰযুক্তিয়ে এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ কথা স্পষ্ট কৰে: আত্মীয়তা জৈৱিক সম্পৰ্কৰ সৈতে জড়িত হ'লেও যত্ন, ইচ্ছা, সামাজিক স্বীকৃতি, আইন আৰু সংস্কৃতিয়েও ইয়াক গঢ়ে। এই প্ৰযুক্তিয়ে আগতে একেজন ব্যক্তিৰ বুলি ধৰা মাতৃত্ব বা পিতৃত্বৰ ভূমিকা পৃথক কৰিব পাৰে আৰু পুৰণি সামাজিক শ্ৰেণীবিভাজনে সহজে বুজাব নোৱাৰা সম্পৰ্ক সৃষ্টি কৰিব পাৰে। তথাপি পৰিয়ালে একেলগে দৈনন্দিন জীৱন কটায়, স্নেহৰ সম্পৰ্ক গঢ়ে, দায়িত্ব ভাগ কৰে আৰু উমৈহতীয়া স্মৃতি সৃষ্টি কৰে।

সমাজতত্ত্বৰ কাম কোনো এটা পৰিয়ালৰ ৰূপক একমাত্ৰ প্ৰকৃত ৰূপ বুলি ঘোষণা কৰা নহয়। বিভিন্ন পৰিয়াল কেনেকৈ গঢ়ি উঠে, তেওঁলোকে সম্পৰ্ক কেনেকৈ আলোচনা আৰু সমন্বয় কৰে, আৰু প্ৰতিষ্ঠানসমূহে সকলো সদস্যৰ সৈতে কেনে ন্যায়সংগত ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰে—সেয়া বুজাই ইয়াৰ লক্ষ্য। জিনগত সম্পৰ্ক গুৰুত্বপূৰ্ণ হ'ব পাৰে, কিন্তু কেৱল সেইটোৱে কোনে প্ৰতিদিনে যত্ন লয় বা শিশুটিয়ে ক'ত আপোন অনুভৱ কৰে তাক সম্পূৰ্ণকৈ বুজাব নোৱাৰে। প্ৰজননৰ সুযোগ সলনি হোৱাৰ লগে লগে আত্মীয়তাৰ অৰ্থও দৈনন্দিন জীৱনত নতুনকৈ আলোচনা আৰু গঢ় দিয়া হৈছে। সেয়ে প্ৰশ্নবোৰ তাত্ত্বিক হোৱাৰ লগতে ব্যৱহাৰিকো: শিশুটিক কোনে যত্ন কৰে, দায়িত্ব কেনেকৈ ভাগ কৰা হয়, আৰু জড়িত প্ৰতিজন ব্যক্তিৰ মৰ্যাদা কেনেকৈ ৰক্ষা কৰিব পাৰি?